

Ржевська А.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка*

СТУДЕНТСЬКИЙ АКТИВІЗМ У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

У пропонованій статті розкрито сутність, історію та результати політичного руху студентів західноєвропейських університетів, виокремлено чинники, що визначають успіх студентського активізму, подано порівняння сучасного студента західноєвропейського й українського університету.

The article focuses on history, characteristics, and outcomes of student political activism in West European Universities. Conditions for student activism success and comparison of Ukrainian and West European student are also considered.

Постановка проблеми. Професійна підготовка фахівців у різні історичні періоди була й залишається важливим завданням суспільства та держави. У період глобалізації й інтеграції, посилення взаємозалежності держав у світі розвиток і вдосконалення національної вищої освіти перебуває в безпосередній залежності від своєчасного використання найкращого педагогічного досвіду та прогресивних освітніх досягнень інших країн. У цьому плані вивчення особливостей сучасної університетської освіти в країнах Західної Європи, де університети мають багатовікову історію та досвід забезпечення автономії й академічної свободи, є особливо актуальним.

Предметом дослідження в цій роботі ми обрали студентську політичну діяльність у країнах Західної Європи. На матеріалі новітніх закордонних джерел автор аналізує сутність та основні характеристики цього явища та його роль у сучасному університетському управлінні в порівнянні з Україною.

Аналіз сучасних досліджень. Вища освіта стала окремою галуззю дослідження в Західній Європі порівняно нещодавно, у другій половині ХХ століття. Методологічні засади проведення досліджень у цій сфері висвітлено

в роботах Д. Адамса, С. Еверса, Дж. Ківса, В. Міттера, Дж. Уокера, О. Фултона, Т. Хусена. Найбільш відомими фахівцями в галузі компаративної педагогіки вважаються Ф. Альтбах, Р. Арнов, Л. Бреслер, М. Екштейн, М. Карноу, Г. Келлі, Г. Ноа, Ф. Реймерс, К. Торрес, Дж. Фарелл, Б. Хоумс та інші.

Викладення основного матеріалу. Уявлення про університети як bastions істини і знань, надійно захищених від політики й розбратів, є ідеалізованими. Фактично університети є установами, надто політизованими, в яких суперечності й дискусії з політичних питань – норма життя. Головні представники академічного співтовариства – викладачі і студенти – часто залучаються до політичної боротьби як у межах, так і поза стінами вузу. Політика є часткою і управління, і процесу створення-розповсюдження знань, заради якого університет і існує [1, 1438].

До нашого часу активістська діяльність студентів західноєвропейських країн не отримала серйозного теоретичного обґрунтування. Водночас, вивчення особливостей політичної діяльності студентів важливе для самого європейського академічного співтовариства, оскільки націлює на використання цієї сили на користь розвитку університетів. Як свідчить досвід, студентські хвилювання можуть легко підірвати академічну діяльність, спрямувати гнів політичної влади на освітні заклади, тому дуже важливо, щоб адміністрація вищих навчальних закладів добре розуміла сутність і причини студентського руху. Для самих студентів як політичних лідерів знання з історії студентського руху необхідні для того, щоб не повторювати помилок минулого, а для влади – для недопущення ексцесів, виходу ситуації з протестами з-під контролю і громадських хвилювань. У контексті європейських прагнень України вивчення особливостей функціонування західноєвропейських університетів є дуже актуальним і для вітчизняної компаративної педагогічної науки.

Як відомо, студентські рухи мають декілька стадій розвитку. У останні десятиліття в більшості західноєвропейських країн студентські рухи не були активними або успішними. У всьому світі спостерігається тенденція до згасання студентського активізму, хоча загальновізнаним є і той факт, що політична активістська діяльність студентів – явище дуже складне і багатогранне, його важко пояснити і ще складніше спрогнозувати [2, 258].

Так, 1960-і рр. в Західній Європі пройшли під знаком демократизації та забезпечення рівної участі в управлінні університетами. На думку У.Техлера, саме тоді університети почали розглядатися як засіб забезпечення соціальної рівності, рух соціальними сходами від низу до верху. Зміцнення зв'язку

університету з суспільством полягало, в тому числі, і в участі молодих викладачів і студентів в політичному русі того часу. У цей період спостерігалися багаточисельні протести молодшого викладацького складу і студентів проти засилля академічної аристократії. Застосування сучасних методик менеджменту у вищій освіті, краща координація адміністративних структур із традиційним управлінням на факультетах, а також, у деяких країнах, об'єднання вищих навчальних закладів в більші й централізовані центри – ось неповний перелік методів підвищення ефективності адміністрування того часу. Робота з поліпшення й демократизації управління, що почалася в 60-х рр., до цього часу є однією з провідних тенденцій реформ вищої освіти країн Західної Європи [3].

Причини, які спрямовують студентів на активістську діяльність, стосуються в основному політики й ідеології, і найчастіше студенти – вихідці з добропорядних та забезпечених сімей – відстоюють не власні, а суспільні інтереси. Ідеалістичний характер руху може бути як стимулом, так і чинником обмеження для тривалості й успішності активістської діяльності студентів. Окрім того, студенти турбуються про свою майбутню кар'єру, можливості, ролі в суспільстві після закінчення навчання, і хочуть змінити ситуацію на краще заздалегідь.

Студентські лідери в західноєвропейських університетах в основному вивчають суспільні науки й гуманітарні дисципліни, частіше соціологію й політологію, а також математику. Слід зазначити, що політичні орієнтири й цінності студентів та викладачів факультетів суспільних наук більш опозиційні й радикальні, ніж у студентів і викладачів інших, особливо прикладних наук. Активісти зазвичай належать до найспроможніших і високопоставлених родин, де в обох батьків вища освіта, ліберальні погляди, і які частіше живуть у місті [2, 253].

Однією з основних характеристик активістського руху є його короткочасний характер. Студентські хвилювання, в основному, тривають не більше року, хоча були випадки і тривалішої активістської діяльності. Складно передбачити початок і кінець цього руху, все визначається безліччю чинників. Оскільки традиційна європейська університетська система навчання передбачає відсутність проміжних іспитів і самостійність студентів в організації процесу навчання, у студентських лідерів є блискуча можливість повністю присвятити себе політичній діяльності, маючи статус студента. Для більш впорядкованої американської системи, з її регулярними іспитами і кредитово-модульною системою, явище тривалої активістської діяльності менш характерне [2, 249].

Безумовно, студенти мають значний культурний вплив на суспільство. Ставлення студентства до культурних норм зазвичай більш ліберальне, ніж

загальне ставлення до цих норм широкої громадськості. Сучасні університетські тенденції формують майбутні оцінки суспільством того або іншого явища, так, наприклад, рухи на користь фемінізму, за право на аборт, за стосунки до весілля зароджувалися в стінах університетів. Часто те, що прийнято вважати за авангардні течії, швидко розповсюджується саме в академічному середовищі. У США в 1960-х роках студентські протести актуалізували питання рівного доступу до вищої освіти для жінок і афроамериканців, з'явилися перші дослідження в цій сфері [2, 255].

Реакція засобів масової інформації, урядів й університетів на активістський рух буває різною, хоча і значущою для його успіху-неуспіху. На Заході основним методом уряду є ігнорування студентських протестів і надання університетам можливості вирішувати проблеми студентського руху. Тільки коли демонстрації набувають серйозного характеру, уряд може відреагувати, використовуючи відносно толерантні методи, хоча часто мають місце і випадки насильства, що призводить до зростання войовничих настроїв серед студентства і залучення додаткових симпатій на їхній бік. Окрім того, в деяких країнах урядові установи використовують політику залякування студентських активістів або відповідають на студентський рух репресіями [2, 253].

Іноді засоби масової інформації надають особливої уваги активістським рухам і вимогам студентів, іноді навпаки, студентська політика взагалі не отримує належного розголосу. Звичайно ж, засоби масової інформації надають більшої уваги потужним соціальним протестам. Реакція навчальних закладів теж може бути різною, залежно від історичних чинників, зовнішнього впливу й особливостей управління в університеті. Академічні установи – це головна арена активістської діяльності студентів. Коли студентський рух серйозно порушує нормальне функціонування університету і піддає його значному зовнішньому тиску, це, природно, призводить до негативної реакції як в стінах вузу, так і в суспільстві. У 70-х рр. в Західній Європі студентські хвилювання сприяли втраті вузами суспільної довіри і значному скороченню державного фінансування вищої освіти.

Вивчення європейської та української літератури з питання позанавчальної діяльності молоді, а також власні спостереження за студентами в університетах Великобританії, Іспанії, Італії, Португалії дозволяють нам говорити про те, що завдяки західному менталітету студенти західноєвропейських університетів візначаються більшою, в порівнянні з українськими студентами самостійністю, серйозним ставленням до навчання, прагматичністю, повагою до своїх і чужим прав. Вони відчувають себе відповідальними за свій розвиток, кар'єру, особисте життя, а також за

розвиток суспільства в цілому, і тому охоче беруть участь у виступах, спрямованих на вирішення політичних і соціальних проблем, особливо якщо це пов'язано з реалізацією їхніх прав, поліпшенням умов їхньої майбутньої роботи або якщо шанси на успіх перетворень достатньо великі.

Для України характерним є керований характер молодіжного руху. Оскільки в суспільстві існують сильні установки колективізму, студенти рідше протиставляють себе групі або намагаються поодиноці змінити суспільство. Виховна робота в українських університетах також не втратила своєї актуальності, і енергія молоді доволі успішно спрямовується на участь у культурних або суспільно-корисних заходах. Для українського співтовариства студентський активізм не являє загрози, це, швидше, політичний барометр, хоча залишається значною вірогідність використання молодіжних груп у політичній боротьбі окремих партій.

На думку ж самих європейських дослідників, студентський політичний рух має значно більше шансів на успіх саме не в індустріально розвинених країнах, оскільки, по-перше, в таких країнах не вистачає політичних інститутів, що зміцнилися, і структур, тому будь-якій організованій групі, у тому числі і студентській, легко впливати на уряд безпосередньо. По-друге, в країнах, що не належать до індустріально розвинених, студенти з самого початку формування держави були залучені до руху за незалежність, тобто були частиною політичної системи. Через це, у протилежність Заходу, де значна частина суспільства розцінює студентську активістську діяльність як відхилення й незаконне втручання в політику, у країнах, що розвиваються, студенти, які беруть участь в політиці – явище цілком зрозуміле й законне. По-третє, активістській діяльності сприяє розташування університетів у великих містах, що полегшує організацію демонстрацій і вплив на владу. По-четверте, відносно невелика кількість країн, що розвиваються, має розвинену демократичну систему, внаслідок чого студенти часто виступають від імені широких мас. З цієї точки зору, не дивлячись на їхню невелику кількість, в їхніх руках зосереджена певна влада. В окремих випадках порівняно невеликі агітаційні студентські компанії призводили до потужних громадських акцій і провокували непередбачувані для влади наслідки. Студенти в країнах, що розвиваються, в деякому розумінні, є «совістю» суспільства і, за допомогою своїх батьків, які обіймають високі посади, легко дістають прямий доступ до впливових сегментів суспільства [2, 255].

Висновки. Студентська політична діяльність у Західній Європі – це характерна особливість університетської освіти, обумовлена історично. Студентський активізм був успішний у Західній Європі в 60-70-х рр. минулого століття і спричинив істотні перетворення в університетському й культурному житті західноєвропейських країн, зокрема, демократизацію управління університетами й актуалізацію проблеми забезпечення рівного доступу. У наш

час західноєвропейські студенти беруть участь в управлінні університетами доволі формально, наприклад, студент є учасником комісій з оцінювання вузу або навчальних програм, входить до складу ради факультету або інших структур управління. Загалом студентський політичний рух в усьому світі йде на спад, хоча непередбачуваність його виникнення також не заперечується.

Успіх руху багато в чому залежить від зовнішніх чинників – від реакції засобів масової інформації, уряду, визнання активістського руху легітимним з боку громадськості. Студентський рух в Західній Європі не настільки сильний, щоб скидати уряди, його успіх або неуспіх залежить від ідеї і ступеня законності. Вивчення студентського активізму як у період його яскравого прояву, так і на спаді активності дозволяє краще зрозуміти молодіжну політику і спрогнозувати політичні реалії майбутнього. В європейській традиції прийнято сприймати студентський активізм як рух протесту проти сталих правил суспільного або університетського життя, в основі якого лежать економічні, психологічні, соціальні мотиви, як до деякої міри загрозу академічній діяльності. Студентський активізм в Західній Європі, перш за все, пов'язується з такими реаліями університетської освіти, як особливості академічної професії, академічна свобода й автономія. В українській науці стійким є погляд на студентів як на об'єктів і суб'єктів виховної роботи; політичний потенціал українського студентства до останнього часу не піддавався аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Altbach P.G. Politics of Students and Faculty / Encyclopedia of higher education / B.R. Clark and G.R. Neave – Pergamon Press Ltd, 1992. – 2530 p. – P. 1438–1444.
2. Altbach, Philip G. Student Political Activism / International higher education: an encyclopedia / edited by Philip G. Altbach – Garland Publishing Inc., New York & London, 1991. – 1165 p. – P. 247–260.
3. Teichler, Ulrich. Western Europe / International Higher Education: an encyclopedia / Edited by Philip G. Altbach – New York & London: Garland Publishing Inc., 1991. – 1165 p. – P. 607–638.